

О. DANYLUK
Lutsk

STRUCTURAL-SEMANTIC FEATURES APPELLATIVE VEGETATED AREAS

The article areas with vegetation in the Volynian Polissya dialects. The main structural and semantic features of the analyzed type of vocabulary are pointed out.

Key words: term, appellative, nomenclatura, lexeme, semantic microfield.

О. К. ДАНИЛЮК
г. Луцк

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ АПЕЛЯТИВА ТЕРРИТОРИЙ С РАСТИТЕЛЬНЫМ ПОКРОВОМ

В статье проанализировано апелятивы для обозначения территорий с растительным покровом на материале полеськоволыньских говоров. Определены структурно-семантические особенности исследуемой группы лексики.

Ключевые слова: срок, апелятив, номенклатура, лексема, семантическое микрополе.

Стаття надійшла до редколегії 26.11.2015

УДК 378[81'367:811.161.2]

Р. С. ДРУЖЕНЕНКО
м. Київ
raisa0872@yandex.ru

ПРОБЛЕМА ФУНКЦІЇ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ В АСПЕКТІ ЗАСВОЄННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗНАНЬ ІЗ СИНТАКСИСУ МАЙБУТНІМ УЧИТЕЛЕМ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

У поданій статті обґрунтовано цінність функційного підходу під час вивчення синтаксису простого речення майбутнім учителем української мови і літератури, осмислено роль теоретичної підготовки суб'єктів навчання у проблемі формування комунікативної грамотності, подано науково-навчальний матеріал з питання функції простого речення. Сучасна українська літературна мова як навчальна дисципліна (і особливо розділ «Синтаксис») розкриває широкі можливості для формування комунікативної компетентності. Базовим етапом формування практичних умінь і навичок функційного аналізу простого речення і свідомого використання різних його типів залежно від наміру та ситуації спілкування є глибоке оволодіння теоретичними знаннями з проблем, зокрема проблеми функції простого речення.

Ключові слова: майбутній учитель української мови та літератури, синтаксис простого речення, функційний підхід, функція простого речення.

У пошуках нових ефективних шляхів навчання української мови у вищих закладах освіти вчені-лінгводидакти все частіше апелюють до тих, що є найбільш дієвими у проблемі формування комунікативно грамотної, комунікативно успішної особистості. Особливо це стосується майбутнього вчителя української мови і літератури – носія нормативного, еталонного, зразкового мовлення. Сучасна українська літературна мова як навчальна дисципліна (і особливо розділ «Синтаксис») розкриває широкі можливості для формування комунікативної компетентності, умінь оцінювати мовленнєву ситуацію та особистість співрозмовника, продумувати комунікативні

стратегії і тактики з метою успішного спілкування й досягнення найвищого комунікативного ефекту залежно від наміру мовця.

Навчання синтаксису простого речення в окресленому напрямі стає особливо значущим за умови реалізації функційного підходу, який забезпечує, на відміну від традиційного формального, засвоєння ролі (функції) синтаксичної одиниці в контексті чи конкретній ситуації спілкування в її варіативному використанні. Функційну основу вивчення синтаксису обстоюють сучасні мовознавці (Ф. Бачевич, О. Бондарко, І. Вихованець, М. Всеволодова, К. Городенська, Н. Гуйванюк, А. Левицький, А.З агнітко, Г. Золотова, М. Плющ та

ін.). У лінгводидактиці проблемі основних підходів до навчання синтаксису присвячені дослідження С. Єрмоленко, С. Карамана, О. Караман, О. Копусь, І. Кухарчук, С. Одайник, С. Омельчука, Л. Паламар, М. Пентилюк, К. Плиско, Г. Шелехової та ін.

М. Плющ наголошує на важливості функційної основи вивчення синтаксису, оскільки речення є не лише інваріантом мовної системи, що характеризується комунікативною, змістовою й інтонаційною завершеністю, але й мовленнєвим варіантом, який зумовлює вивчення його як висловлення, конкретного мовленнєвого акту в умовах спілкування [8].

Аналіз студентом-філологом цільового призначення речення-висловлення зумовлює формування відповідних мовних, мовленнєвих умінь, що є основою розвитку вмінь комунікативних. Базовим етапом формування практичних умінь і навичок здійснення функційного аналізу простого речення та свідомого активного використання різних типів простого речення залежно від наміру та ситуації спілкування є глибоке оволодіння теоретичними знаннями із пропонованої теми, які студент здобуває самостійно шляхом вивчення, аналізу пропонованої літератури та під час прослуховування лекційного матеріалу.

Серед пріоритетних напрямів теоретичної підготовки майбутнього вчителя української мови і літератури в означеному напрямі можна назвати розгляд проблеми наукових засад та історичного розвитку функційного підходу до вивчення мовних явищ, основних галузей та концепцій сучасного функційного синтаксису, обґрунтування базових понять (значення, форма, функція), питання функційного аналізу актуалізованого та потенційного речення (принципи, напрями, методи дослідження) тощо.

Оскільки основне завдання функційного підходу полягає у вивченні й аналізі ролі мовних одиниць у мовленні та комунікації, метою нашого дослідження є обґрунтування сучасних наукових позицій щодо поняття *функції* простого речення. Серед завдань – з'ясувати загальнонаукові основи поняття функції, подати критерії диференціації функцій простого речення.

Пропоновані розвідки можуть стати допомогою в самостійній підготовці студента-

філолога до проблеми функційного аналізу простого речення на заняттях із синтаксису, у питанні усвідомлення природи та сутності функції простого речення, осмисленні комунікативного призначення речення в умовах контексту чи ситуації спілкування, а також під час написання наукових досліджень (авторефератів, курсових, бакалаврських, магістерських робіт).

Поняття *функція* походить від латинського *functio*, що в перекладі означає діяльність, виконання. Багатозначність указанного поняття демонструє його актуалізація в різних наукових галузях: філософії, математиці, фізиці, семіотиці, історії, фізіології, лінгвістиці, педагогіці, психології тощо.

У лінгвістичному дискурсі поняття функції осмислюється як неоднозначне, що можна пояснити поглядом на мову як багатоаспектний складний феномен, який знаходить вияв у модусах мовлення та комунікації, дослідженням мови як системи та діяльності, мови як статичного й динамічного організму. У «Словнику лінгвістичних термінів» (1966) спостерігаємо широке пояснення поняття функції, що представлене трьома позиціями: 1) функція як призначення, роль, яку виконує елемент мовної системи у мовленні (іменник виконує функцію підмета, додатка, предикативного члена, прикметник – функцію означення тощо); 2) функція як ціль і характер відтворення в мовленні мовної одиниці, її актуалізація або транспозиція в контекст конкретного мовленнєвого акту (функція дійктивна, кульмінативна, інкогурентна, номінативна); 3) функція як узагальнювальне позначення аспектів мови і її елементів з погляду їх призначення, використання (функція семантична, функція структурна, функція спілкування, функція знакова тощо) [2].

В обґрунтуванні проблеми функцій простого речення на одному з лекційних занять мають знайти місце теорії щодо мовного (докомунікативного) та мовленнєвого (комунікативного) рівнів функціонування синтаксичної одиниці (М. Всеволодової, Г. Золотова), готовності їх до використання та цільової реалізації у живому спілкуванні (О. Бондарко), базових аспектів вивчення синтаксису простого речення (І. Вихованець, Н. Селіванова, М. Нікітін). Серед основних критеріїв диференціації функцій простого речен-

ня називаємо системність – актуалізованість; статичність – динамічність; семантичність – асемантичність; інтенційність – неінтенційність; інформативність – прагматичність тощо.

У межах навчального курсу «Синтаксис простого речення» для майбутніх учителів словесників усвідомленню підлягає з'ясування функцій простого речення в мові та мовленні, що забезпечує необхідність з'ясування більш загального поняття функцій мови, які існують як вияв її сутності, природи, призначення в суспільстві, тому що «лише на тлі функцій мови рельєфно виділяються функції мовних одиниць, зокрема синтаксичних» [3, 12].

Найбільш повно арсенал функцій мови представлено в працях А. Загнітка. Мовознавець виділяє більше шістдесяти функцій. В основі такого бачення – сукупність різних підходів до осмислення універсальності поняття мови: мова як системно-структурна організація, мова як діяльність (мовленнева, мисленнева, комунікативна, прагматична), мова як сукупність знаків, мова як культурне та історичне явище тощо [6].

Загальноновизнаним в українському мовознавстві є погляд на основні функції мови, серед яких виділяють функцію комунікативну як призначення мови бути засобом людського спілкування та когнітивну, під якою розуміють роль мови у формулюванні думки. Похідними функціями комунікативної науковці називають контактовстановлюючу, конативну, волюнтативну, збереження та передачі інформації, похідними функції когнітивної – функції оцінки, денотації, референції, предикації тощо [7]. До базових відносять також емоційну функцію як призначення виражати почуття й емоції та метамовну як унікальну можливість вивчати й описувати мовні явища термінами самої мови (Н. Слюсарєва).

Диференціація понять мови та мовлення в науковій літературі, а також погляд на просте речення як одиницю мовної системи та засіб мовленнєвої діяльності дозволяє розрізнення не лише функцій мови, а й функцій мовлення. Тому й на цьому аспекті слід загострити увагу студентів під час обґрунтування проблеми функцій простого речення.

Якщо функція мови – це її суспільне призначення, то функція мовлення – індивідуально-особистісне, тобто та роль, яку виконує мовлення у різних конкретних сферах і видах

життєдіяльності людини. Виділення функцій мовлення спостерігаємо, наприклад, у С. Рубінштейна (емоційно-виразна), А. Леонтьєва (магічна, діакритична, експресивна, естетична, фактична, негативна, квестиотивна тощо), А. Авроріна (номінативна, емотивно-волюнтативна, сигнальна, поетична, магічна, етнічна), О. Гойхмана та Т. Надєїної (інформативна, агітаційна, емотивна), В. Глухова (комунікативна (впливу, повідомлення), регулювання мовленнєвої поведінки, планування, узагальнення), В. Ковшикова, А. Маклакова, В. Пухова (впливу, вираження, повідомлення, позначення, регулятивна тощо) та інших дослідників.

Наукове положення про речення як основну конструктивну та комунікативну одиницю синтаксису дозволяє виокремлення функцій простого речення на рівні мови (системи мовних одиниць – докомунікативний рівень), мовлення, комунікації (висловлювання, контексту – комунікативний рівень). У межах нашого дослідження послуговуємося термінами мовної, мовленнєвої, комунікативної парадигми функції простого речення і на цій основі за ознакою рівня функціонування (рівень мовної системи та рівень висловлювання) розрізняємо мовні та мовленнєві (комунікативні) функції простого речення.

Розуміння функції мовної одиниці в телеологічному (як призначення, ціль) та каузальному (як зумовленість функціонування, спосіб поведінки) аспектах є основою для диференціації у модусі мови (на рівні мовних одиниць) та модусі мовлення (висловлювання) функцій-потенцій та функцій-реалізацій, тому що «кожне призначення, будь-яка мета виступає спочатку як можливість, а потім (за певних умов) – як досягнутий результат» [4, 340].

Потенційний аспект функції речення зумовлений її можливістю до використання, цільовий – передбачає свідомий вибір та активне використання елемента мовцем. Функції-потенції існують як дещо дане носіям мови для використання, а володіння знаннями про потенційний арсенал функцій мовних елементів є складовою мовної компетенції особистості. Функції-реалізації розглядаються з погляду їхнього реального послуговування носієм мови у висловленні. За словами О. Бондарка, функції-потенції та функції-реалізації мовних елементів відрізняються,

другі виступають у дещо модифікованому, зміненому вигляді, що зумовлене впливом мовленнєвого середовища загалом та його аспектів – внутрішньомовного (контекст) та позамовного (ситуація спілкування).

Серед критеріїв диференціації функцій простого речення, на наш погляд, слід назвати критерій основних аспектів вивчення синтаксису простого речення. Так, Н. Слюсарева спирається на логічний, аналоговий, актуальний, структурний аспекти вивчення синтаксису й зазначає: «Прийнявши ідею чотирьох аспектів синтаксису, можна сказати, що необхідно і функції синтаксичних одиниць встановлювати з погляду кожного з цих аспектів за умови визначення функції як ролі, що виконує мовний елемент у межах даної сфери явищ» [9, 81]. Відповідно носіями функцій авторка називає суб'єкт і предикат (логічний аспект), тему й рему (актуальний аспект), члени речення (формальний аспект), актанти (аналоговий аспект).

Вихованець переконаний у тому, що функції речення та його компонентів слід описувати й аналізувати відповідно до трьох основних аспектів функціонального синтаксису – власне-синтаксичного, семантико-синтаксичного та комунікативно-синтаксичного. Надаючи особливу увагу формально-синтаксичним та семантико-синтаксичним функціям, науковець зауважує, що семантичний зміст синтаксичної одиниці є різновидом синтаксичної функції [5].

Початком наукової ідеї розрізнення структурних і семантичних функцій синтаксичних елементів послужила знакова теорія двосторонніх мовних одиниць, до яких належить і просте речення (Г. Золотова, С. Канцельсон, В. Копров, А. Мустайокі та ін.).

Чітку позицію щодо розмежування семантичних та асемантичних функцій спостерігаємо у І. Вихованця. За ознакою протиставлення / непротиставлення семантиці функції мовних одиниць виступають як семантичні (вони демонструють відношення синтаксичної одиниці до предметів і явищ об'єктивної дійсності) та як асемантичні (їхня специфіка полягає у її формально-структурних виявах) [5, 15].

Традиційно природа структурних функцій простого речення осмислюється згідно з каузальним підходом до визначення загального поняття функції як такої, що виражає

спосіб поведінки елемента системи. У парадигмі синтаксису простого речення за таку маємо систему мови, у якій речення розглядається як інтеграційна база функціонування елементів, «нижчих за синтаксичним рангом» [5, 20], а також систему мовлення, де речення є носієм функції структурної організації висловлювання.

Структурні (формальні) функції простого речення пов'язані з передачею внутрішньомовної інформації про системно-структурну організацію мовних елементів, а отже, вони не виражають смисл, не включають змістового аспекту висловлення та не встановлюють відношення із позамовною дійсністю. Проте можна спостерігати непрямий зв'язок їх зі смислом на рівні включення до одиниць, що є носіями значення. Це є основою для дослідження зв'язків структурних та семантичних функцій простого речення.

Розвиток семантичного аспекту функціонального синтаксису в сучасних умовах розвитку лінгвістичної науки зумовлює диференціацію власне семантичних функцій простого речення.

Сутність семантичних функцій простого речення обґрунтована сучасними дослідниками (О. Бондарко, І. Вихованець, Г. Золотова, А. Мустайокі, М. Плющ, Н. Слюсарева та ін.). Увага концентрується на двох аспектах семантичного змісту – значенні та смислові (Н. Арутюнова, О. Бондарко, І. Вихованець, К. Горденська, Н. Гуйванюк, М. Кобилянська, В. Русанівський, І. Слинько та ін.). Якщо значення передбачає зміст одиниць та категорій мовної системи, що відображають її особливості, план змісту мовних одиниць, то смисл – поняття мисленнєве, пов'язане з умовами використання мовної одиниці, інтенцією мовця, його ставленням до дійсності, тобто це ситуативна характеристика знаку в контексті.

Слід розуміти різне смислове наповнення речення як одиниці системи та речення, актуалізованого в умовах середовища. Їхні смисли можуть не збігатися, оскільки речення, використані у спілкуванні (навіть за умови однакової структурно-семантичної наповненості), набувають додаткових прагматичних відтінків, що зумовлене ситуацією спілкування та контекстом. Тому в аспекті активної мовленнєвої діяльності розрізняємо загальноносимловий та інтерпретаційний компонен-

ти семантичної функції, останній обґрунтовується інтенційним характером висловлення (всякий акт мовлення характеризується авторською позицією) і «полягає у способі представлення смислу, який закладений у мовних засобах, що вибирає мовець» [4, 351]. Семантична функція простого речення набуває відтінків прагматичності.

Особлива увага сучасної мовознавчої галузі до розвитку комунікативної парадигми функційного синтаксису дає можливість осмислення майбутнім учителем української мови і літератури природи та сутності комунікативних (за І. Вихованцем комунікативно-синтаксичних) функцій простого речення (Ф. Бацевич, І. Вихованець, М. Всеволодова, А. Загнітко, Г. Золотова, Т. Космеда, М. Олешков, Н. Онипенко, М. Плющ, Н. Селіванова, М. Сидорова, І. Сусов, та ін.).

На конструктивному (докомунікативному) рівні речення виконує номінативну функцію. Проте в модусах мовлення та комунікації ми не можемо розглядати його як ізольовану одиницю, оскільки в контексті воно вступає у зв'язки з іншими мовними одиницями, виконуючи функцію актуалізованої мовної одиниці – висловлення.

Суть комунікативних функцій простого речення базується на природі речення як одиниці самостійної або такої, що в об'єднанні з іншими реченнями-висловленнями служить комунікативним цілям.

У науковій лінгвістичній парадигмі комунікативні функції речення вивчаються з позиції ізоморфізму: оскільки комунікація найперше виражається на синтаксичному рівні, то комунікативні функції речення є паралельними до основних комунікативних функцій мови (мовлення). Прикладом може бути концепція сучасних науковців Г. Акімової, С. В'яткіної, які стоять на тому, що саме речення та його функції активного використання служать основою для диференціації функцій мови, а функції мови знаходять відображення у самих реченнях. Логічну та комунікативну функції вчені розглядають як фундаментальні. Похідними ж функціями основної комунікативної вчені називають емотивну, конотивну, волюнтативну, поетичну, фатичну, металінгвістичну [1].

Іншою позицією щодо виокремлення комунікативних функцій простого речення є

така, що ґрунтується на диференціації типів речення за метою висловлювання (розповідних, питальних, спонукальних). Відповідно до цієї теорії має право на існування розрізнення розповідної, питальної, спонукальної функції простого речення як окремої мовної одиниці та речення у контексті.

За відношенням до основної комунікативної функції розповідну, питальну та спонукальну функції простого речення Н. Слюсарєва розглядає як вторинні. Виходячи з позиції інформаційної структури речення як чинника організації комунікативного процесу, науковець вказує на те, що інформативним ядром висловлювання є розповідні речення, а просування інформації у тексті саме і відбувається на основі їх тема-рематичних відношень. Комунікативну функцію питальних речень можна довести тим, що, «по-перше, питання повідомляють слухачеві про зацікавленість мовця до окремого об'єкту, будь-то людина чи предмет, його дія чи ознака, деякі події, їх час або місце; по-друге, про ступінь знань предмету мовлення мовцями» [9, 144]. Спонукальні речення у загальному інформативному (комунікативному) рисунку виконують функцію спонукання до дії чи мовленнєвого акту – і в цьому їх комунікативна роль.

Проблема призначення простого речення в акті спілкування тісно пов'язана з проблемою носіїв комунікативних функцій. Комунікативні функції речення-висловлення пропонуємо вивчати на базі актуального членування речення, відтак носіями комунікативного навантаження у самому реченні є тема як де-що дане і рема як те нове, що повідомляється мовцем. Зважаючи на те, що основною функцією мови є функція спілкування, компонентом спілкування є комунікація як «обмін інформацією в різноманітних процесах спілкування» [3, 28], «цілеспрямований процес інформативного обміну між двома і більше сутностями» [10, 40], а найприроднішим засобом дослідження вияву комунікативного функціонування мовних засобів є синтаксис, функції теми і реми та їх взаємовідношення доцільно розглядати в контексті теорії інформаційної структури речення. Остання є лінійним структуруванням мовних засобів, семантико-синтаксична єдність якого містить тему і рему як засіб оптимізації інформації у свідомості реципієнта. У висловлюванні речення

сприймається в аспекті взаємозв'язків з іншими реченнями, а отже, можемо говорити про речення як компонент інформаційної структури тексту.

Як показує аналіз лінгвістичних досліджень, особливо цінними є наукові розвідки, присвячені тема-рематичним відношенням речень, узятих у межах більш масштабних синтаксичних одиниць – складного синтаксичного цілого, абзацу або цілого тексту (Г. Золотова, Є. Реферовська, Н. Слюсарева, І. Шмідт). Відтак тема і рема речень, пов'язаних між собою у контекстній ситуації, виконують функції розгортання інформації, яка виходить за межі одного висловлення.

Отже, ми проаналізували загальні лінгвістичні засади розрізнення функцій простого речення, акцентували увагу на природі та сутності структурних (формальних), семантичних, комунікативних функцій. Основою дослідження послужили теорії комунікативного та докомунікативного синтаксису, що дало змогу диференціювати функцію компонентів простого речення та самого простого речення у модусі мови, мовлення, комунікації. Однією з базових координат розмежування функцій простого речення став критерій потенційного та цільового призначення синтаксичних одиниць, який дозволив визначити і зіставити просте речення як елемент мови та засіб комунікації. Ознаками розрізнення функцій простого речення названо також знаковий характер речення та основні підходи вивчення функціонального синтаксису.

На заняттях із синтаксису, на наш погляд, слід особливу увагу приділяти комунікативним функціям речення-висловлення, аналізуві місця та призначення вказаної синтаксич-

ної одиниці в текстовому матеріалі, оскільки саме цей сегмент роботи є базовим у формуванні вмінь комунікативно виправдано використовувати речення з урахуванням ситуації спілкування та контексту. Перспективною нам видається проблема теоретичного осмислення та практичного відпрацювання прагматичних функцій простого речення на заняттях із синтаксису, що забезпечить природне бажання особистості стати успішним комунікантом, послуговуватися в мовленні такими тактико-стратегічними мовними засобами, які б мали вплив на адресанта (передусім учнівське середовище у напрямі навчання та виховання).

Список використаних джерел

1. Акімова Г. Н. Синтаксис современного русского языка: учебник / Г. Н. Акімова, С. В. Вяткина. – М.: Академия, 2009. – 347 с.
2. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М.: Сов. Энциклопедия, 1966. – 608 с.
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К.: Академія, 2004 – 344 с.
4. Бондарко А. В. Теория значения в системе функциональной грамматики / А. В. Бондарко. – М.: Языки славянской культуры, 2002. – 736 с.
5. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / І. Р. Вихованець. – К.: Наук. думка, 1992 – 224 с.
6. Загнітко А. Теорія сучасного синтаксису / А. Загнітко. – Донецьк: Дон НУ, 2008. – 294 с.
7. Лингвистический энциклопедический словарь / Под ред. В. Н. Ярцевой. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – 688 с.
8. Плющ М. Я. Проблема відокремлення і відокремлених компонентів речення (семантико-синтаксичний і комунікативно-прагматичний аспекти): навч. посібник / М. Я. Плющ. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – 92 с.
9. Слюсарева Н. А. Проблемы функционального синтаксиса современного английского языка / Н. А. Слюсарева. – М.: Наука, 1981. – 207 с.
10. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації / О. В. Яшенкова. – К.: Академія, 2010. – 310 с.

R. DRUZHENENKO

Kyiv

THE PROBLEM OF THE SIMPLE SENTENCE IN THE ASPECT OF THE LEARNING OF THE THEORETICAL KNOWLEDGE IN THE SYNTAX FOR FUTURE TEACHERS OF UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE

The article is telling about the value of functional access in learning of the syntax of a simple sentence by future teacher of Ukrainian language and literature, explaining the role of theoretical preparing of learning subjects in formation problem of communicative competence, presenting scientific and training material on the function of the simple sentence. Modern Literary Ukrainian Language as an academic discipline (especially chapter «Syntax») reveals opportunities for formation of communicative competence. The first step in formation of practical skills and abilities of implementation of functional analysis of simple sentence and conscious active using of different types of simple sentence depending on purpose and situation of communication is a deep acquirement of theoretical knowledge of the proposed topic in particular of problem function of simple sentence.

Key words: future teachers of Ukrainian language and literature, Syntax of simple sentence, functional access, function of simple sentence.

Р. С. ДРУЖЕНЕНКО
г. Киев

ПРОБЛЕМА ФУНКЦИИ ПРОСТОГО ПРЕДЛОЖЕНИЯ В АСПЕКТЕ УСВОЕНИЯ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ ПО СИНТАКСИСУ БУДУЩИМ УЧИТЕЛЕМ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

В данной статье обоснована ценность функционального подхода при обучении синтаксиса простого предложения будущего учителя украинского языка и литературы, осмыслена роль теоретической подготовки субъектов процесса обучения в проблеме формирования коммуникативной грамотности, дан научный материал по вопросу функции простого предложения. Современный украинский литературный язык (и особенно раздел «Синтаксис») раскрывает возможности для формирования коммуникативной компетентности. Базовым этапом формирования практических умений и навыков функционального анализа простого предложения и сознательного использования разных типов простого предложения в зависимости от намерения и ситуации общения есть глубокое овладение теоретическими знаниями по проблеме, в частности проблеме функции простого предложения.

Ключевые слова: будущий учитель украинского языка и литературы, синтаксис простого предложения, функциональный подход, функция простого предложения.

Стаття надійшла до редколегії 12.10.2015

УДК 378.937:811.161.2

В. А. КАЛІШ, В. О. СОБКО
м. Глухів
va-kl@ukr.net

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДНИК МОВНО-МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

У статті розкрито теоретичні засади формування комунікативної компетентності майбутніх учителів-словесників (учителів початкових класів та української мови), визначено її сутність та структуру, окреслено зміст кожного складника й запропоновано можливі методичні прийоми його реалізації в процесі лінгвістичної та лінгвометодичної підготовки вчителя.

Ключові слова: компетенція, компетентність, комунікативна компетентність, мовно-лінгвістична компетенція, когнітивна компетенція, мовленнєвознавча компетенція, текстологічна компетенція, дискурсивна компетенція, мовно-методична компетенція.

Пріоритетним напрямом сучасної професійної підготовки особистості відповідно до державної політики в галузі освіти є формування комунікативної компетентності, що охоплює низку необхідних компетенцій, якими має оволодіти кожен мовець. Незважаючи на значну низку досліджень у галузі лінгводидактики загальноосвітньої та вищої школи, спрямованих на визначення теоретичних засад і практичних рекомендацій реалізації окресленої проблеми, актуальними залишаються питання наукової дефініції комунікативної компетентності, визначення її складників, змісту та пошуків шляхів її формування у процесі мовно-методичної підготовки вчителя, передусім початкових класів та вчителя української мови.

Проблема формування комунікативної компетентності особистості порушувалася в різних аспектах ще в працях педагогів і лінгвістів XIX століття (М. Бунаков, Ф. Буслаєв, І. Срезневський, К. Ушинський, П. Фортунатов та ін.), які наголошували на тісному взаємозв'язку мовної освіти школяра із реальними потребами життя. Значні практичні настанови для вчителя-словесника і викладача-лінгвіста містить педагогічна спадщина В. Сухомлинського.

На сьогодні теоретичну основу формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя становлять передусім розробки в галузі комунікативної лінгвістики (Н. Арутюнова, Ф. Бацевич, М. Болдирев, А. Вежбицька, О. Гойхман, С. Жаботинська,